

Bøger og bogprojekter af Asger Jorn: En introduktion

Af Anneli Nordbrandt Fuchs

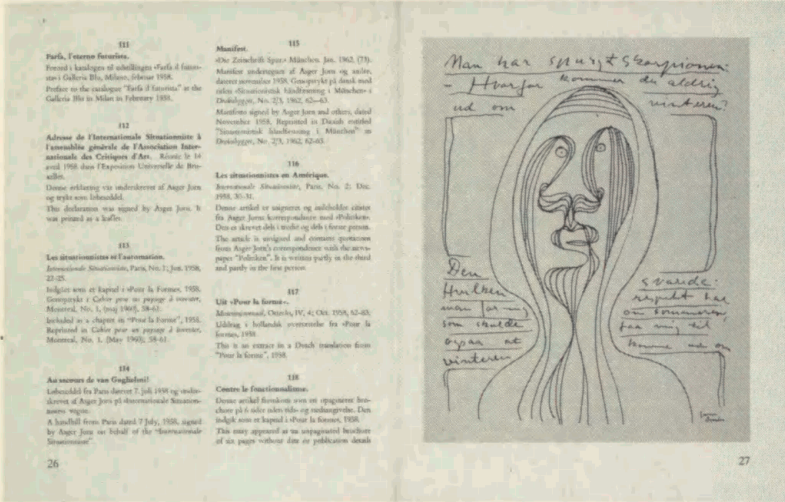
- I Der kan næppe være tvivl om, at Asger Jorn er bedre kendt for sine malerier, sin keramik og sin samling på museet i Silkeborg end for sine skrifter. Og det til trods for at han fik udgivet en lang række bøger og skrev et utal af kortere tekster og artikler til kunst- og arkitekturtidsskrifter, udstillingskataloger, dagblade m.m. Ved siden af sit kunstneriske arbejde og sine mange aktiviteter var han faktisk det meste af sit liv igennem også løbende beskæftiget med at skrive.

Da Jorn fyldte 50 år i 1964, blev der som fødselsdagsgave til ham lavet en bibliografi over de skrifter, han havde publiceret op til 1963. Alene i denne bibliografi, som blev udarbejdet af professor Guy Atkins og bibliotekar Erik Schmidt og trykt af Permild & Rosengreen, indgår 193 titler. Fra 1964 til Jorns død i 1973 kom der mange flere til, men deres tal er endnu ikke opgjort. Endelig foreligger der et stort arkivmateriale på Silkeborg Kunstmuseum, som bl.a. omfatter en række upublicerede arbejder samt udkast og notater til såvel bøger som artikler.

Jorn skrev om mange forskellige ting. En af hans hovedinteresser var nordisk oldtids- og middelalderkunst, og på dette felt – nordisk billedkunst og -tradition – ligger en væsentlig del af hans indsats som teoretiker. Men hans opmærksomhed var også rettet mod problemer inden for så forskellige områder som æstetik og kunstteori, filosofi, natur- og samfundsvidenskab, selv politik og økonomi beskæftigede han sig med.

Dybest set handler alle Jorns skrifter dog om kunst. Selv når han tilsyneladende skriver om noget helt andet, viser det sig altid, at emnet eller problemerne ikke er kunsten uvedkommende. Grunden til at han beskæftigede sig med videnskab, politik eller økonomi var enten den, at han for at trænge til bunds i et bestemt kunstnerisk spørgsmål følte sig nødsaget til også at bearbejde en række beslægtede problemer. Eller også beskæftigede han sig med dem for at gøre opmærksom på, at kunsten ikke kan ses isoleret fra en samfundsmæssig sammenhæng.

De publicerede skrifter kan stort set inddeles i tre forskellige kategorier: For det første de bøger og artikler, hvori Jorn

Opslag fra den bibliografi over Jorns skrifter, der blev lavet i 1964.

fremlagde sine egne teorier eller teorier af personer, han anså for betydningsfulde; for det andet de bøger og artikler, hvori han behandlede forskellige kunsthistoriske emner og problemstillinger; og for det tredje de bøger og artikler, hvori han polemiserede imod meninger og holdninger, som han var uenig i. Denne inddeling skal dog tages med noget forbehold, idet den – som de fleste af sin art – er skematisk. I virkeligheden kan disse kategorier ikke altid holdes skarpt adskilte. Det gælder f.eks. for en meget stor del, måske endda hovedparten, af skrifterne, at deres sigte er polemisk. Dertil kommer, at Jorns syn på og udlægning af kunsthistoriske og andre problemer som oftest har relation til de teorier, han i anden sammenhæng havde fremsat.

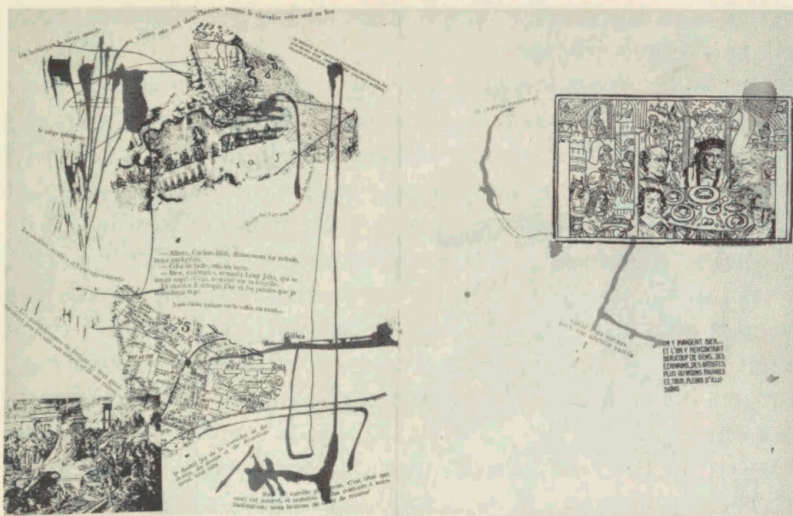
En ikke uanselig del af forfatterskabet består af bidrag til forskellige aviser i form af artikler, kronikker og læserbreve. Mange af disse indlæg er skrevet som kommentar til en eller anden konkret situation eller begivenhed eller, hvad der faktisk lige så ofte var tilfældet, som reaktion mod andres meningsyttringer. Hvis det var noget, der angik ham personligt (f.eks. kritik der var blevet rejst mod ham), eller noget, som han mente at vide bedre besked om (det var navnlig, når det gjaldt kunstneriske anliggender), kunne han ikke lade andres påstande stå uimodsagt, men så sig nødsaget til at argumentere imod dem. Derved havnede han ikke sjældent i længere debatter og meningsudvekslinger om forskellige emner. I 1969 blev han tilknyttet dagbladet *Demokraten* i Århus for at varetage det kunsthistoriske stof inden for perioderne oldtid og middelal-

der. En række af de artikler og anmeldelser, han skrev hertil, blev senere samlet i bøgerne *Tegn og underlige geminger* (1970) og *Indfald og udfald* (1972).

Foruden avisindlæg skrev Jorn også artikler til en lang række tidsskrifter. Der var dels de tidsskrifter, som forskellige kunstnergrupper selv havde startet for at skaffe sig et talerør, og som Jorn var aktivt involveret i – *Helhesten*, Cobra-tidsskriftet og de »situationistiske« organer *Internationale Situationniste*, *The Situationist Times* og *Drakabygget*. Desuden skrev han artikler, som blev optaget i etablerede kunst- og arkitekturtidsskrifter både i Danmark og i udlandet. Blandt de mest fremtrædende kan nævnes *Kunst*, *Arkitekten*, *Dansk Kunsthåndværk*, *Nyt Tidsskrift for Kunstindustri* samt de svenske *Konstrevy* og *Byggmästaren*.

Der er udgivet ialt 16 bøger af Jorn (se boglisten). Desuden er to af hans bøger – *Held og hasard* og *Naturens orden* – oversat til tysk og samlet i et bind med titlen *Gedanken eines Künstlers* (1966). To af bøgerne udkom dog først efter hans død: Et tobindsværk om sagnfiguren Didrek og dennes rolle i billedkunsten, hvortil Jorn igennem flere år havde samlet materiale, men som han ikke nåede at fuldende. På grundlag af hans manuskripter og notater færdiggjorde Troels Andersen, kunsthistoriker og leder af Silkeborg Kunstmuseum, værket i samarbejdet med fotograf Poul Pedersen og mag. art. Jørn Street Jensen. De to bind med titlerne *Gotlands Didrek* og *Folkekunstens Didrek* blev trykt og udgivet af Permild & Rosengreen og udkom i 1978. I efteråret 1980 udkom *Alfa og omega* på Borgens Forlag, en bog som Jorn skrev omkring 1963-64 som den femte i en serie meddelelser fra det institut, han havde oprettet, Skandinavisk Institut for Sammenlignende Vandalisme. Samtidig blev de fire øvrige meddelelser – *Naturens orden*, *Værdi og økonomi*, *Held og hasard* og *Ting og polis* – som med en enkelt undtagelse længe har været udsolgt, genoptrykt.

I forbindelse med bøgerne skal det nævnes, at der foruden de bøger Jorn selv skrev (og som oftest også selv tilrettelagde) findes en lille gruppe bøger med tekster af andre, hvis udformning han havde ansvaret for. Han lavede bl.a. to bøger sammen med Guy Debord: *Fin de Copenhague* (1957) og *Mémoires* med undertitlen »Structures portantes d'Asger Jorn« (1959). Desuden tilrettelagde han sin bror Jørgen Nash's *Stamrim, sonetter* (1960). Alle tre er udført i en slags collage-teknik og inkorporerer foruden tekstmaterialet (i de to bøger af Guy Debord er dette klippet ud af aviser og andre tryksager)

Opslag fra bogen *Mémoires*, som Jorn lavede sammen med Guy Debord i 1959.

tegninger af Jorn og andre billedelementer såsom udklip fra reklamer, tegneserier, gamle kobberstik, udsnit af kort m.m. Til indbindingen af bøgerne er valgt utraditionelle materialer: hhv. matricepap, sandpapir og papir som bruges ved indpakning af maskiner til eksport. Bøgerne er trykt og udgivet af Permild & Rosengreen.

Da Jorn i 1952 udgav sin første bog *Held og hasard*, havde han faktisk allerede skrevet, hvad der svarede til flere bøger, samt udkastet planer til yderligere et par bogudgivelser. I årene efter krigen havde han bl.a. forsøgt at udarbejde en kunstsociologi, et stort anlagt værk som han havde givet titlen »Blade af kunstens bog«. Dette arbejde, som har undertitlen »Kunstens sociologi – udarbejdet på grundlag af en dialektisk-materialistisk livs- og verdensopfattelse«, repræsenterer intet mindre end et forsøg på at formulere en dialektisk-materialistisk kunstopfattelse, eller hvad Jorn betegnede som en »marxistisk kulturideologi«. Jorn var på dette tidspunkt medlem af kommunistpartiet og som sådan henholdt han sig til den dialektiske materialisme. Samtidig var han af den opfattelse, at de kunstneriske tendenser, der opstod under krigen (bl.a. i samarbejdet omkring tidsskriftet *Helhesten*), havde gjort behovet for en virkelig holdbar kunst-

nerisk sociologi særlig aktuelt. Det var baggrunden for, at han gik igang med arbejdet.

Ligesom kunstsociologien var også et andet planlagt værk udsprunget af et behov for at sammenfatte de erfaringer, der var indhøstet i fællesskabet omkring *Helhesten*. Sammen med nogle af kammeraterne påtænkte Jorn at lave en bog om den danske eksperimenterende kunst. Bogen skulle handle om de spontane malere og deres forudsætninger, den billedtradition som kunstnerne selv følte sig knyttet til. Den skulle udføres som et kollektivt arbejde, idet de involverede kunstnere (bl.a. Ejler Bille, Carl-Henning Pedersen, Erik Thommesen og Jørgen Nash foruden Jorn) alle skulle bidrage med tekster til bogen.

Omkring 1948 besluttede Jorn og hans ven, arkæolog og senere rigsantikvar, P. V. Glob i fællesskab at fremstille nogle bøger om »Olddansk kunst«. Oprindeligt var det tanken kun at skrive en enkelt bog, men planen blev senere udvidet til at skulle omfatte flere bind. Blandt Jorns efterladte papirer findes en række notater og udkast til projektet, som viser, at det første bind skulle handle om den danske kunst fra stenalder til romansk middelalder. Bogen skulle søge at give en karakteristisk af denne kunsts særpræg, men kunsten skulle ikke vurderes ud fra et æstetisk synspunkt. Den skulle betragtes som »et umiddelbart udtryk for liv, som aftrykket af en livsform« – d.v.s. ses i sammenhæng med kulturen i det hele taget. Baggrunden for beslutningen om at iværksætte dette projekt var bl.a., at den ældre danske kunst efter Jorns og Globes mening interesserede alt for få mennesker. De skønnede, at dette muligvis kunne skyldes den ringe kvalitet af billedmaterialet i de eksisterende bøger om emnet, et forhold som de i »Olddansk kunst« ville råde bod på.

Ingen af disse projekter blev realiseret – i hvert fald ikke som oprindeligt planlagt. Kunstsociologien blev lagt på hylden, men dele af den dannede senere udgangspunkt for bøgerne *Held og hasard* (1952), *Guldhorn og lykkehjul* (1957) samt *Magi og skønne kunster* (skrevet omkring 1948, men først udgivet i 1971). Projektet »Olddansk kunst« blev heller ikke til noget, hovedsagelig fordi forfatterne ikke kunne finde frem til den endelige form for materialets fremlæggelse. Jorn forklarede senere, at en væsentlig årsag til det var materialets kunstige begrænsning: »Da der ikke eksisterer et konkret Danmark før middelalderen, eksisterer der heller ingen »olddansk kunst«. Men projektet blev senere videreført i et andet projekt, som Jorn i 60'erne

Opslag fra Jørgen Nash's *Stavrim, sonetter*, som udkom i 1960. For tilrettelæggelsen stod Asger Jorn.

søgte at få gennemført: en bogserie på 28 bind med fællestitlen »10.000 års nordisk folkekunst«.

Som Troels Andersen har bemærket, var det karakteristisk for Jorn, at han »altid arbejdede med store litterære planer, hele blokke af manuskripter og tanker, hvoraf han blot offentliggjorde en del«. Der er således en indre sammenhæng i skrifterne, hvilket dog ikke betyder, at der ikke var en udvikling i hans tankegang. *Guldhorn og lykkehjul*, som udkom i 1957, handler bl.a. om guldhornene fra Gallehus og billedfremstillingerne på dem og har som sådan relation til det arbejde, som Jorn havde udført i forbindelse med forberedelserne til projektet »Olddansk kunst«. Men som han selv påpegede i indledningen til bogen, var fremstillingerne på guldhornene ikke det egentlige objekt for hans studie; de tjente blot som »eksempel til belysning af et nyt kunstteoretisk princip, der kredser om tolkningsmulighederne som kunstnerisk metode i sig selv« Denne metode, som hvilede på Jorns opfattelse af billedet som essentielt *flertydigt*, skulle han senere videreudvikle i bogen *Folkekunstens Didrek*. Hele denne folkelige kunstform, som guldhornenes billeder i Jorns øjne var et eksempel på, skulle også være det centrale i den store bogserie »10.000 års nordisk folkekunst«.

I begyndelsen af 1962 oprettede Jorn et institut, som han kaldte Skandinavisk Institut for Sammenlignende Vandalisme (S.I.S.V.). Dette institut, der skulle have den nordiske kunst

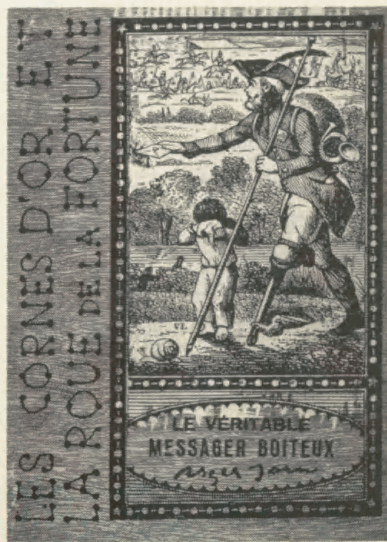
III

og kultur som sit arbejdsområde, var et udslag af to ting: Jorns mangeårige interesse for ældre nordisk kunst samt en længe næret drøm om at få etableret et samarbejde mellem kunstnere og videnskabsfolk. Men den umiddelbare baggrund for oprettelsen af instituttet var den tilspidsede situation i Europa i begyndelsen af 60'erne med problemerne omkring nedrustningen, Danmarks og Norges medlemskab af Atlantpagten og de to landes eventuelle indtræden i EF.

Hensigten med S.I.S.V. var bl.a. at bidrage til debatten om Danmarks og Norges indtræden i EF. Det var Jorns opfattelse, at denne debat var for ensidigt koncentreret om politik, mens kulturelle spørgsmål slet ikke blev taget med i overvejelserne. Han mente, at det var nødvendigt at gøre opmærksom på de eksisterende kulturelle modsætninger mellem Syd- og Nord-europa, bl.a. fordi han var bange for, at Norden ville miste sin identitet og selvstændighed, hvis det betingelsesløst accepterede et europæisk samarbejde.

Når Jorn valgte at opkalde instituttet efter vandalerne, skyldtes det, at vandalerne i de latinske lande var blevet gjort til symbol på det uciviliserede, det barbariske og det destruktive. Såvel i Syd- som i Nordeuropa havde man efter hans mening været alt for tilbøjelige til at overse eller nedvurdere den vitale betydning, som nordisk kultur havde haft i Europas historie. En af instituttets konkrete opgaver skulle derfor være at kortlægge og dokumentere, hvor stor den nordiske kulturkreds' indflydelse havde været.

Hhv. for- og bagomslag til bogen *Guldhorn og lykkehjul* fra 1957.

Allerede i foråret 1961 havde Jorn iværksat et »vandalistisk« projekt: undersøgelsen af nogle graffiti, som var kradset ind i murene på en række kirker i Normandiet. Disse graffiti havde han opdaget i 1946 under et besøg hos sin ven Pierre Wemaëre, der boede i området, og da han senere blev opmærksom på lignende »kradserier« på domkirkerne i Ribe, Lund og Trondhjem, besluttede han sig til at studere fænomenet nærmere. Hans teori var, at der måtte være en eller anden sammenhæng, eftersom Normandiet i vikingetiden havde været nordisk område.

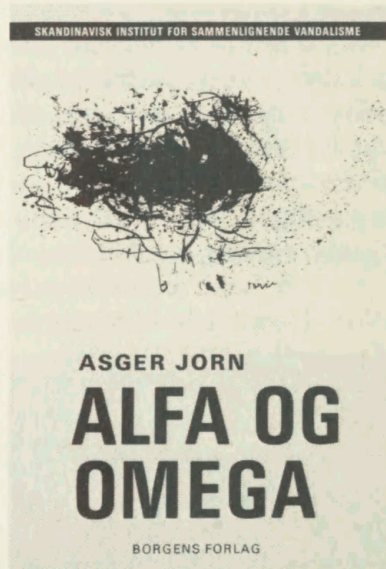
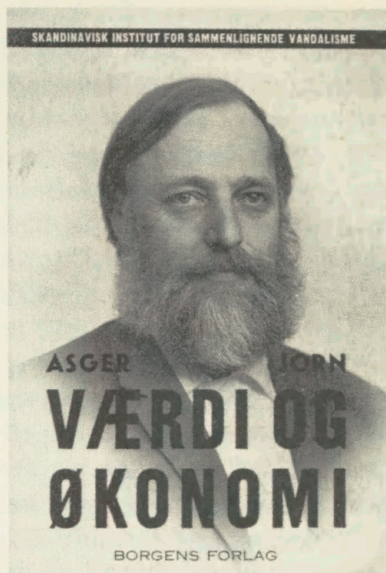
I forordet til *Signes gravés* (1964), som blev det konkrete resultat af undersøgelserne, skrev Jorn, at bogen blev til, fordi han ikke kunne finde noget litteratur, der forklarede disse graffiti. Han henvendte sig derfor til sin gamle ven Glob og til den norske arkæolog Gutorm Gjessing (begge var specialister i helleristninger) og spurgte, om de ville skrive tekster, der kunne kombineres med de fotografier, som Jorn havde ladet fotografen Gérard Franchesci tage.

Det var antagelig arbejdet med graffiti'en, der var den direkte anledning til, at instituttet fik sit særprægede navn, idet Jorn måtte tage stilling til, om de indridsede billeder og tegn blot var hærværk (»vandalisme«), som franskmændene hævdede, eller om de havde et indhold, der retfærdiggjorde, at man beskæftigede sig med dem. Nogle af de overvejelser, han gjorde sig om begrebet vandalisme, blev fremlagt i en tale, som han holdt i Studenterforeningen i København i marts 1963. Denne tale blev senere trykt som indledning til bogen *Ting og Polis* (1964).

En anden opgave, som instituttet skulle varetage, var udgivelsen af en stor bogserie med fællestitlen »10.000 års nordisk folkekunst«. Dette værk, som vil blive omtalt nærmere i det følgende, skulle omfatte otte bind om nordisk oldtidskunst, tolv bind om middelalderkunst samt otte bind om folkekunst. Teksterne til bøgerne skulle skrives af førende specialister i Norden, mens billedmaterialet skulle udvælges og redigeres af Jorn. Bogserien skulle have til formål at pege på værdierne i nordisk kunsttradition, således at Norden også på dette område blev sig sin egenart bevidst.

Bortset fra et prøvebind, der blev udført som et trykkes teknisk eksperiment, lykkedes det ikke for Jorn at realisere dette projekt. Men nogle af de tanker, han gjorde sig angående Nordens stilling i forhold til det øvrige Europa, kom til udtryk i de bøger, han lod udsende som meddelelser fra instituttet.

Tre af de meddelelser, som Jorn lod udsende fra Skandinavisk Institut for Sammenlignende Vandalisme i begyndelsen af 60'erne.

Det overordnede tema i disse bøger er netop modsætningen mellem latinsk og nordisk kultur og tankegang, som han søgte at indkredse fra forskellige synsvinkler: æstetiske, filosofiske, videnskabelige og sociale.

De fem meddelelser har titlerne *Naturens orden* (1962), *Værdi og økonomi* (1962), *Held og hasard* (1963; bogen er en genudgivelse af den tidligere udgave, som udkom i privattryk i 1952), *Ting og polis* (1964) samt *Alfa og omega* (skrevet omkring 1963-64,

men først udgivet i 1980). I *Naturens orden* præsenteres grundlaget for Jorns triolektiske system, »Silkeborg-interpretationen«, som er »en ny opfattelse af forholdet mellem dialektik og komplementaritet«; i *Held og hasard* »æstetikens ekstreme fænomenologi og dens personlige, humane, sociale, naturlige og objektive relativitet«. I de tre andre bøger beskrives de vilkår (økonomiske, politiske og sociale), som kunsten er underkastet og som betinger dens eksistens.

Det ville i denne sammenhæng føre for vidt at gennemgå de enkelte bøger i detaljer og redegøre for de synspunkter, der kommer til udtryk i dem. En væsentlig ting er der dog grund til at fremhæve: fælles for alle bøgerne er, at de sætter spørgsmålstegn ved vanetænkning og indgroede forestillinger, det være sig om videnskabelige teorier, æstetiske vurderinger eller politiske, økonomiske og sociale systemer. Jorn ville påpege, i hvor høj grad vores tænkning er bundet til traditionelle og fikserede verdensbilleder og hvor nødvendigt det er, at der bliver udformet et nyt, mere tidssvarende verdensbillede.

Bogserien »10.000 års nordisk folkekunst« skulle ifølge Jorn »dokumentere hvad der er den skandinaviske kunsts reelle væsen i modsætning til det friserede billede, vore litterære hoveder foregøgler os«. Hans opfattelse var, at der dels var skrevet alt for lidt om den nordiske kunst samt at de bøger, der fandtes om emnet, gennemgående var for dårlige.

Jorns utilfredshed med den kunsthistoriske litteratur var ikke ny. Under krigen havde han sammen med sine venner fra *Helhesten* interesseret sig for de danske middelalderlige kalkmalerier og i den forbindelse gennemgået, hvad der var af litteratur om dem. Da Carl-Henning Pedersen skrev en artikel om kalkmalerierne til tidsskriftet, blev artiklen indledt af en fælleserklæring, som kritiserede den manglende interesse blandt kunsthistorikerne for denne kunst: »Et moderne, stort billedværk, der kunne give os en virkelig oplevelse af denne periodes betydningsfulde kunst, er påkrævet«.

Efter krigens afslutning rejste Jorn til Sverige, hvor han fandt nogle bøger, der skulle få afgørende betydning for ham. Blandt disse var Gustav Näsströms *Forna dagars Sverige. Kulturhistorisk bilderbok om hedenhös och medeltid, Tiotusen år i Sverige* udgivet af Statens Historiska Museum samt første bind af Erik Lundbergs store arkitekturhistorie *Arkitekturens formspråk*. Efter sin hjemkomst skrev han nogle artikler, hvori han beskæfti-

IV

gede sig med Lundbergs teorier, som han fandt revolutionerende. Han hæftede sig bl.a. ved Lundbergs behandling af folkekunsten og navnlig ved den opfattelse, som denne gjorde gældende, at man i stedet for at opstille forbilleder for den folkelige kunst må betragte den ud fra den kultur, det miljø og den verdensanskuelse, der har skabt den. Dette var for Jorn noget meget væsentligt, og han beklagede stærkt, at danske kunsthistorikere ikke indtog samme holdning.

I'en af sine artikler fremhævede Jorn også den tekniske kvalitet af Lundbergs bøger (der var også kommet andre bøger af ham), hvad såvel typografi som billedmateriale angik. Han påpegede, at Lundbergs bøger ikke var enestående i den henseende, idet både Näsströms bog og bogen udgivet af Statens Historiska Museum i deres udstyr og udformning lå på samme høje kvalitetsmæssige niveau. Og tilsidst rejste han spørgsmålet, hvorfor man ikke kunne finde tilsvarende velillustrerede bøger af et populært tilsnit i Danmark, når der faktisk blev trykt dyre og kostbare publikationer i landet.

Jorn tog afstand fra den opfattelse, at det masseproducerede, det enkle og billige er det samme som det folkelige. Han mente, at der var behov for en *ny folkelig æstetik* og at en sådan kun kunne skabes ved en kombination af ekspertise og naiv uerfarenhed, det professionelle og amatørernes begejstring, det specialiserede og det generelle. Denne kombination skulle være grundlaget for udformningen af bogserien, som derfor skulle være »folkelig« i dobbelt forstand: den skulle dokumente den folkelige kunst i Norden – og det skulle gøres på en folkelig måde.

Det var Jorns udtrykkelige mening, at teksterne til de planlagte bøger skulle skrives af førende nordiske forskere. Samtidig var det hans lige så klart formulerede standpunkt, at ansvaret for udvælgelsen af stoffet (d.v.s. emnernes inddeling) og billedmaterialet samt for billedmaterialets opsætning i bøgerne skulle være en kunstners. Begrundelsen for denne helt klare arbejdsdeling var den, at det var *kunstabøger*, Jorn ville fremstille, eller m.a.o. bøger, hvori den kunstneriske oplevelse ikke ville blive tilsidesat til fordel for den videnskabelige erkendelse. Af samme grund skulle bøgerne også overvejende bestå af billeder (det var planen, at de skulle indeholde 256 sider billeder mod kun 96 sider tekst). En del af billederne skulle være i farver, men farve gengivelserne skulle fordeles ulige i bindene til fordel for malerier og andre genstande, hvor farven er en væsentlig del af oplevelsen.

Igennem nogle år havde Jorn ladet fotografen Gérard Franchesci rejse rundt i Europa for at indsamle billedmateriale til bogserien. Desuden havde han forelagt planen for Glob, som støttede projektet og hjalp ham med at finde de rigtige forskere til at skrive teksterne. Problemerne opstod, da Jorn skulle finde en forlægger til at udgive bøgerne. Han henvendte sig først til Gyldendal, som tidligere havde vist interesse for projektet »Olddansk kunst«, men her afviste man forslaget med den begrundelse, at bøger af den kvalitet, som Jorn krævede, ville være teknisk umulige at fremstille til en nogenlunde rimelig pris.

Dette mente Jorn imidlertid ikke kunne være rigtigt, og for at modbevise påstanden fik han litografanstalten Permild & Rosengreen til sammen med ham at gennemeksperimentere de trykkes tekniske muligheder. Resultatet blev en modelbog for serien: *Skånes stensulptur under 1100-tallet* med tekst af docent Erik Cinthio fra Historiska Museet i Lund, forord af P. V. Glob samt efterskrift af Jorn.

Med opbakning fra Glob sendte Jorn derefter bogen samt en beskrivelse af projektet til Kulturministeriet med forslag om, at de blev videresendt til Nordisk Kulturfond, som måtte formodes at være interesseret. Kulturministeriet lovede at støtte projektet, hvis Jorn kunne finde et forlag, der ville garantere for udgivelsen. Det lykkedes ham at få en sådan garanti fra Skandinavisk Forlag i Odense, men også her blev der opstillet nogle betingelser. For det første krævede forlaget, at Nordisk Kulturfond også støttede projektet økonomisk. For det andet krævede det, at der blev nedsat en komité bestående af videnskabsfolk, som skulle stå inde for, at bøgerne tilfredsstillende bestemte videnskabelige krav.

På dette punkt måtte Jorn imidlertid sige fra. Han følte, at hvis en sådan arbejdskomité blev nedsat, ville ansvaret for bøgernes tilrettelæggelse blive frataget ham og lagt i videnskabsmændenes hænder. Og dermed ville hele hans idé med bogserien være gået tabt. Han trak derfor projektet tilbage, og kort tid efter (ved årsskiftet 1965-66) nedlagde han Skandinavisk Institut for Sammenlignende Vandalisme. Med det store bogprojekts opgivelse havde instituttet efter hans mening mistet sin eksistensberettigelse.

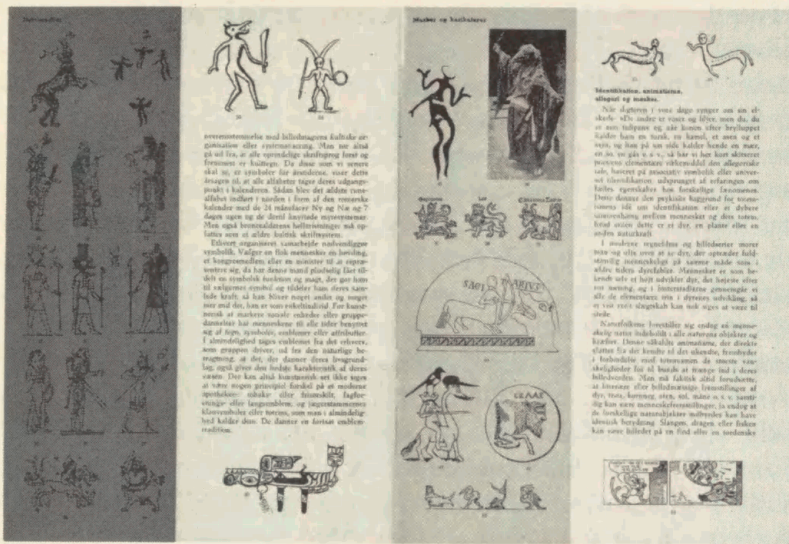
Men selv om Jorn nedlagde S.I.S.V. og opgav bogserien, fortsatte han alligevel arbejdet med den nordiske kunst, som i disse år optog ham i stigende grad. Hans tanker kredsede mere og mere om »det nordiske« og kom til udtryk i de bøger og

artikler om kunsthistoriske emner, som han skrev i årene op til sin død. Den nordiske kunsts særpræg, den nordiske æstetik og kunstopfattelse var noget af det, der beskæftigede ham mest. I 1967 udgav han *Nordens teoretiske æstetik*, et udvalg af tekster skrevet af og om de tre nordiske kunstteoretikere N. L. Høyen, Julius Lange og Yrjö Hirn. Til disse tekster føjede han et efterskrift, hvori han opsummerede sine tanker om den nordiske kunstopfattelse. I sine artikler i *Demokraten* fremførte han nogle af de betragtninger, han havde gjort sig om den nordiske kunst i forbindelse med planlægningen af den store bogserie. Endelig arbejdede han med det, der senere skulle blive til bogen om goterkongen Didrek/Theoderik.

- V Jorns bøger kan deles op i to grupper. Den ene gruppe består af bøger, hvor billedmaterialet har en side- eller overordnet rolle i forhold til teksten, idet Jorn her ønskede at gøre sin billedopfattelse gældende. Den anden består til gengæld af bøger, hvor billederne spiller en underordnet rolle. Til den første gruppe (»billedbøgerne«) hører *Guldhorn og Lykkehjul*, *Signes gravés*, »Tungebogen« (*La langue verte et la cuite* fra 1968 skrevet af Jorn og den franske forfatter Noël Arnaud som en karikatur af den franske antropolog Claude Lévi-Strauss' arbejder) samt *Folkekunstens Didrek*. Til den anden hører de fem bøger udgivet af S.I.S.V., *Nordens teoretiske æstetik* samt *Magi og skønne kunstner*. (Bøgerne *Pour la forme* (1958), *Tegn og underlige geminger* og *Indfald og udfald* er ikke taget i betragtning her, eftersom de alle består af artikler oprindeligt skrevet i andre sammenhænge).

Denne opdeling kan måske forekomme vilkårlig, fordi den tilsyneladende går mere på udseendet end på indholdet. Men i virkeligheden – og dette er et træk, som nok bør fremhæves – er der i alle bøgerne en fin overensstemmelse mellem indhold og form. I de bøger, hvor teksten er det væsentlige, har billederne, hvis sådanne findes, nærmest karakter af vignetter eller, i enkelte tilfælde, illustrationer (til teksten). For »billedbøgerne« derimod gælder det, at udtrykket »illustrationer« slet ikke kan bruges; i disse bøger har billedmaterialet nemlig ikke alene en selvstændig værdi, men tjener også et ganske bestemt og fra Jorns side klart defineret formål.

For at tage et enkelt eksempel: I *Guldhorn og lykkehjul* fremlagde Jorn nogle teorier om kunstens og billedets magiske funktion og kom i den forbindelse med en ny tolkning af bl.a.

Opslag fra *Guldhorn og lykkehjul*.

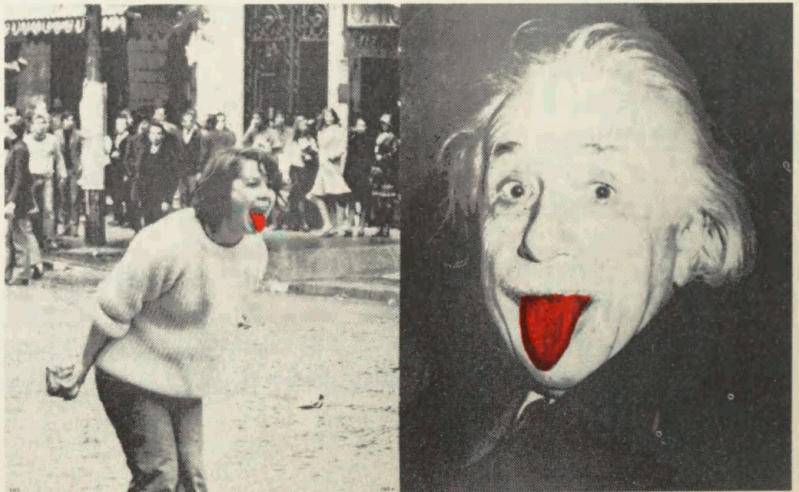
fremstillingerne på guldhornene. Bogen indeholder over 400 billeder, små stregtegninger anbragt i spalter på farvet bund og med tematiske overskrifter: dyremasker, masker og karikaturer, himmeldyr, runestave o.s.v. I billedforklaringen bag i bogen er der en nøjere redegørelse for de enkelte billeders proveniens og betydning. I sit efterskrift til bogen forklarede Jorn, hvad der havde været rettesnoren for billedernes udvælgelse. Hans udgangspunkt var hverken videnskabelig interesse eller æstetisk vurdering: »Vi har valgt den tredje mulighed: den mest banale, selvfølgelige og traditionelle kunst, netop fordi den ved stadig at leve med i nuet, bliver den mest elementært kulturelle eller kunstneriske, man kan sige nødvendige kunst«. Det var, som han sagde, ikke verdenskunstens hverdagskunst, snarere tværtimod. Det var den folkelige kunst, som han anså for den mest værdifulde, fordi den er »fælleseje for de fleste mennesker i det længste tidsrum«. Billedudvælgelsen kan såvel for denne som de øvrige »billedbøgers« vedkommende bedst beskrives som *tematisk* og *sammenlignende*. I *Guldhorn og lykkehjul* er temaet kultbilleder, i *Signes gravés* »graffiti«, i »Tungebogen« fremstillinger af mennesker, dyr og andre væsener med udstrakte tunger og i *Folkekunstens Didrek* fremstillinger af sagnfiguren Didrek. Billedmaterialet er sammenlignende på den måde, at de billeder som illustrerer det samme tema, er udvalgt fra vidt forskellige kulturer, historiske tidsaldre, kunstneriske stilarter o.s.v.

VI Hvordan forholdt Jorn sig til det at skrive? At han tog sine teorier uhyre alvorligt, fremgår bl.a. af, at han rettede henvendelse til forskellige videnskabsfolk for at indhente deres kommentarer. Da han f.eks. havde udarbejdet sit triolektiske system, henvendte han sig til Niels Bohr og bad denne udtale sig om dets generelle gyldighed. Uheldigvis skete dette kort tid før Bohr døde, og han nåede derfor ikke at få konkluderende svar på sin henvendelse. Han søgte også anerkendelse for sit teoretiske arbejde på universitetet. Han sendte sin bog om æstetik (*Held og hasard*) til en professor i æstetik ved Københavns Universitet og spurgte, om den kunne bruges som doktordisputats. Det kunne den ikke – ifølge Jorn fordi han ikke »fulgte spillets regler for at opnå officiel autoritet«.

Jorn var meget skuffet over, at han aldrig fik nogen reaktion på sine teorier – han hentyder flere steder halvt ironisk, halvt forbitret til denne kendsgerning. Men han var selv klar over, hvad der kunne være en af grundene til, at det ikke lykkedes ham at få en dialog i gang med videnskabsfolk. I en af sine artikler konstaterede han nemlig, at »den i videnskabelig tænkning skolede intellektuelle står komplet uforstående over for kunstnerens intuitive tankespring . . .«.

Hvilke motiver havde Jorn så for at skrive og udgive bøger? Han har selv forklaret, at han bl.a. skrev for at »bekæmpe alle forenkledede postulater og direktiver om kunst, hvad enten motiverne er morale, videnskabelige eller tilsyneladende liberale: som forsøget på at gøre kunsten fri ved at afskære den fra al anden menneskelig aktivitet«. Samtidig forsøgte han gennem sine bøger at udfolde og bekræfte det perspektiv, han hele sit liv havde arbejdet på: en bestemt kunstopfattelses selvstændiggørelse.

Gengivelser fra »Tungebogen«, *La langue verte et la cuite*. På samtlige billeder er tungerne farvet enten røde, gule eller grønne.

Asger Jorns bøger

Held og hasard. Dolk og guitar. Silkeborg 1952. (Privattryk).

Guldhorn og lykkehjul. København u.å. (1957). (Med fransk oversættelse: »La roue de la fortune. Méthodologie des cultes«).

Pour la forme. Ebauche d'une méthodologie des arts. Udg. af L'Internationale Situationniste. Paris 1958.

Naturens orden. De divisione naturae. Meddelelse nr. 1 fra S.I.S.V. Aarhus 1962. (Genoptrykt 1980).

Værdi og økonomi. Meddelelse nr. 2 fra S.I.S.V. København 1962. (Genoptrykt 1980).

Held og hasard. Dolk og guitar. (2. udg.) Meddelelse nr. 3 fra S.I.S.V. København 1963. (Genoptrykt 1980).

Ting og polis. Meddelelse nr. 4 fra S.I.S.V. København 1964. (Genoptrykt 1980).

Signes gravés sur les églises de l'Eure et du Calvados. Med tekster af P. V. Glob, Gutorm Gjessing og Asger Jorn. København 1964.

Skånes stensulptur under 1100-tallet. Med tekst af docent Erik Cinthio og efterskrift af Asger Jorn. København 1965. (Privattryk).

Gedanken eines Künstlers. Galerie van de Loo, München 1966. (Tysk oversættelse af *Held og hasard* og *Naturens orden*).

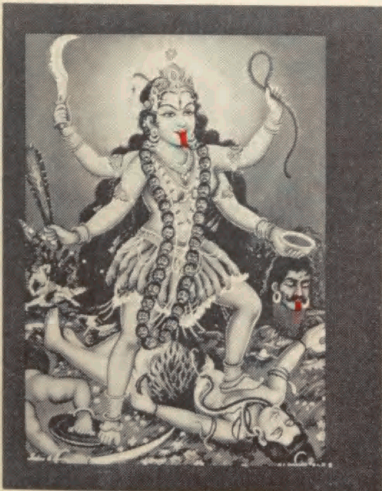
Nordens teoretiske æstetik fra Julius Lange til Yrjö Hirn. Med efterskrift af Asger Jorn. København 1967.

La langue verte et la cuite. Etude gastrophonique sur la marmythologie musiculinaire. Skrevet af Asger Jorn og Noël Arnaud. Paris 1968.

Tegn og underlige gerninger. København 1970.

Magi og skønne kunster. København 1971.

Indfald og udfald. København 1972.

Gotlands Didrek. Med tekster af Armin Tuulse, Jørgen Sonne og Niels Lukman samt efterskrift af Asger Jørn &

Folkekunstens Didrek. København 1978.

Alfa og omega. Meddelelse nr. 5 fra S.I.S.V. København 1980.

Bøger tilrettelagt af Jørn:

Fin de Copenhague. Conseiller technique pour le détournement G. E. Debord. Edité par le Bauhaus Imaginiste. København 1957.

Guy E. Debord: *Mémoires. Structures portantes d'Asger Jørn*. Edité par l'Internationale Situationniste. København 1959.

Jørgen Nash: *Stavrim, sonetter*. København 1960. (Genoptrykt 1966).

Se også:

Guy Atkins & Erik Schmidt: *Bibliografi over Asger Jorns skrifter til 1963*. København 1964.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
DEPARTMENT OF CHEMISTRY
520 EAST 58TH STREET
CHICAGO, ILLINOIS 60637

RECEIVED
JAN 15 1964

FROM
J. H. GOLDSTEIN

